

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه:	کمالی، علیرضا: ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآورنده:	تفسیر قرآن مجید (آیات منتخب) با تأکید بر تفسیر نمونه / علیرضا کمالی؛ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر:	قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری:	۲۰۸ ص.
شابک:	978-600-441281-0
فروست:	مجموعه معارف قرآن و حدیث، ۵۲
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
موضوع:	تفاسیر شیعه - قرن ۱۴ Qur'an - Shiite hermeneutics - 20th century
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
شناسه افزوده:	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
شناسه افزوده:	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف
رده بندی کنگره:	BP۹۸
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۱۷۹
شماره کتاب شناسی ملی:	۷۳۵۱۱۰۶

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفن گروه «معارف قرآن و حدیث»: ۳۲۱۱۰۳۵۵ - ۰۲۵

صندوق پستی: ۶۱۷۳ - ۳۷۱۵۵

پست الکترونیکی: tafsir@maaref.ac.ir

تفسیر قرآن مجید

(آیات منتخب)

با تأکید بر تفسیر نمونه

دکتر علیرضا کمالی

تقدیم به:

ارواح مطهر شهدای انقلاب اسلامی، دفاع مقدس و مدافع حرم
که در راه اعتلای اسلام عزیز از هستی‌شان گذشتند و با نثار خون پاکشان مصداق این آیه شریفه شدند:
«وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ»

مجموعه معارف قرآن و حدیث

۵۲

تفسیر قرآن مجید (آیات منتخب) با تأکید بر تفسیر نمونه

نویسنده: علیرضا کمالی

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

طراح جلد: محمدمهدی منصوری

حروفچین: اعظم یزدلی / ویراستار: امیرعباس رجبی

بازبین نهایی: سید سعید روحانی / صفحه‌آرا: سعید نائینی

ناشر: دفتر نشر معارف / نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه / قیمت: ۲۰/۰۰۰ تومان

شابک: ۰ - ۴۴۱۲۸۱ - ۶۰۰ - ۹۷۸

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش:

- مدیریت پخش دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴
- اراک: ۰۸۶-۳۲۲۲۹۰۳۸
 - ارومیه: ۰۴۴-۳۲۲۵۴۶۴۱
 - اصفهان: ۰۳۱-۳۲۳۵۱۳۴۱
 - اهواز: ۰۶۱-۳۲۲۳۸۰۰۰
 - تهران: ۰۲۱-۸۸۹۱۱۲۱۲
 - خرم‌آباد: ۰۶۶-۳۲۲۲۲۳۷۱
 - رشت: ۰۱۳-۳۲۳۳۴۵۶۹
 - زنجان: ۰۲۴-۳۲۳۶۶۴۲۵
 - ایلام: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۸
 - بجنورد: ۰۵۸-۳۲۲۱۲۲۸۳
 - بندرعباس: ۰۷۶-۳۳۶۱۷۵۵۷
 - بیرجند: ۰۵۶-۳۲۲۲۴۱۷۹
 - ساری: ۰۱۱-۳۳۲۵۳۰۲۰
 - شهرکرد: ۰۳۸-۳۲۲۴۳۲۲۲
 - شیراز: ۰۷۱-۳۲۳۴۴۶۱۴
 - قزوین: ۰۲۸-۳۳۲۴۰۰۷۶
 - قم: ۰۲۵-۳۷۷۳۵۴۵۱
 - کرج: ۰۲۶-۳۴۴۳۵۲۹۰
 - کرمان: ۰۲۶-۳۲۲۳۱۴۶۶
 - کرمانشاه: ۰۸۳-۳۷۲۳۸۴۱۱
 - گرگان: ۰۱۷-۳۲۲۳۷۸۸۰
 - مشهد: ۰۵۱-۳۲۲۲۰۱۱۹
 - یاسوج: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۵
 - یزد: ۰۳۵-۳۶۲۳۰۳۳۱

نشانی الکترونیکی: E-mail: info@ketabroom.ir؛ پایگاه اینترنتی: www.ketabroom.ir

سخن آغازین

خدای متعال انسان را به بهترین وجه آفرید و او را اشرف مخلوقات قرار داد و برای هدایت و رساندن او به سعادت دنیوی و اخروی، پیامبران خویش را پیاپی فرستاد تا انسان با اعتقاد راسخ و اعمال شایسته خویش به نقطه و جایگاه افضلیت دست یابد.

قرآن کریم؛ آخرین کتاب آسمانی بر خاتم پیامبران الهی حضرت محمد ﷺ نازل شد تا با رهنمودها و تفسیر و تبیین پیامبر اکرم ﷺ و ائمه اطهار ﷺ زمینه ساز هدایت انسان گردد و انسان با تمسک به آن بتواند از ظلمت‌هایی که در آن غوطه‌ور است، رهایی یابد و در مسیر روشنایی، صراط مستقیم و جاده‌های سلامت قرار گیرد.

درس «تفسیر موضوعی قرآن کریم» از جمله دروس معارف اسلامی دانشگاه‌ها است که با درایت شورای عالی انقلاب فرهنگی و کمیته برنامه‌ریزی دروس معارف اسلامی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به‌عنوان دو واحد، در برنامه درسی دانشجویان مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد پیوسته دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور جای گرفت.

از زمان تصویب این درس تاکنون کتاب‌های درسی مختلف و گران‌سنگی با نگاه عام و برای همه رشته‌ها و با نگاه خاص و تخصصی برای برخی رشته‌های تحصیلی از سوی معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی منتشر گردیده است.

کتاب حاضر به قلم جناب آقای دکتر **علیرضا کمالی** در یک مقدمه و شش بخش با عناوین: قرآن‌شناسی، سیمای انسان مؤمن و منافق، ارتباط انسان با خدا، روابط اجتماعی، روابط سیاسی و روابط اقتصادی نگارش یافته است.

تلاش نویسنده محترم در این اثر بر آن بوده تا با محور قراردادن آیات منتخبی از قرآن کریم در موضوعات مختلفی که بدان اشارت رفت، زمینه آشنایی دانشجویان محترم را با تفسیر فرازهایی از آیات نورانی قرآن کریم با قلمی روان و پرهیز از مباحث تفسیری تخصصی و با تأکید بر تفاسیر المیزان و نمونه فراهم نماید.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی ضمن تقدیر از مؤلف محترم جناب آقای دکتر علیرضا کمالی، از داوران ارجمند این اثر جناب آقای دکتر مجید معارف و حجت الاسلام دکتر عبدالله موحدی محب و نیز مدیر محترم پیشین گروه معارف قرآن و حدیث حجت الاسلام دکتر محمدهادی منصوری و کارشناس محترم این گروه حجت الاسلام دکتر علی سراقی و مدیر محترم امور پژوهشی جناب آقای دکتر سید سعید روحانی که با بازبینی نهایی اثر بر غنای کتاب افزوده است و همکاران تلاشگر ایشان تقدیر و تشکر نموده و امیدوار است این اثر بتواند مورد استفاده اساتید و دانشجویان محترم درس «تفسیر موضوعی قرآن کریم» قرار گیرد.

این معاونت با آغوشی باز از پیشنهادهای و انتقادهای اصلاحی و ارزشمند استادان، صاحب نظران و دانشجویان محترم به منظور غنابخشی به این اثر در چاپ‌های بعدی استقبال می‌کند.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۱۳

مقدمه

(۱۷- ۲۶)

الف) قرآن ۱۷

ساختار ظاهری قرآن ۱۷

۱. آیه ۱۸

۲. سوره ۱۹

سوره مکی و مدنی ۲۰

نشانه‌های سوره‌های مکی و مدنی ۲۰

یک. نشانه‌های سوره‌های مکی ۲۰

دو. نشانه‌های سوره‌های مدنی ۲۲

ب) تفسیر ۲۴

ج) موضوعی ۲۵

بخش یکم: قرآن شناسی

(۲۷- ۵۰)

مقدمه ۲۹

۱. نزول قرآن از سوی خدای قادر دانا ۳۰

۳۱.....	۲. قرآن کتاب هدایت
۳۳.....	۳. قرآن معجزه جاوید
۳۴.....	۴. سندی بر اعجاز قرآن
۳۵.....	۵. ضمانت الهی در حفظ قرآن
۳۶.....	۶. عاقبت تکذیب آیات الهی
۳۷.....	۷. تقسیم آیات قرآن به محکم و متشابه
۴۲.....	۸. مقدمات انس با قرآن
۴۲.....	یک. طهارت
۴۳.....	دو. استماع
۴۵.....	سه. استعاذه
۴۶.....	چهار. تدبیر
۴۷.....	پنج. ترتیل
۵۰.....	پژوهش و گزارش
۵۰.....	منابع پژوهش
۵۰.....	مقاله‌های پیشنهادی جهت مطالعه

بخش دوم: سیمای انسان مؤمن و منافق

(۲۶- ۵۱)

۵۳.....	مقدمه
۵۵.....	فصل یکم: سیمای مؤمنان
۵۵.....	۱. الگوی مؤمنان
۵۶.....	۲. جایگاه مؤمنان
۵۷.....	۳. برتری همیشگی مؤمنان
۵۹.....	۴. نشانه‌های روحی مؤمنان
۶۰.....	۵. نشانه‌های عملی مؤمنان

۶۱.....	۶. همراهی مداوم با صادقین.....
۶۳.....	۷. ویژگی‌های دیگر مؤمنان.....
۶۸.....	۸. سرنوشت مؤمنان.....
۶۹.....	فصل دوم: سیمای منافقان.....
۷۰.....	۱. نشانه‌های نفاق.....
۷۴.....	۲. فسادگری منافقان.....
۷۶.....	۳. عبادت بی‌روح اهل نفاق.....
۷۸.....	۴. طرد منافقان از جامعه اسلامی.....
۷۹.....	۵. سرنوشت منافقان.....
۸۱.....	پژوهش و گزارش.....
۸۱.....	منابع پژوهش.....
۸۲.....	مقاله‌های پیشنهادی جهت مطالعه.....

بخش سوم: ارتباط انسان با خدا

(۸۳ - ۱۲۶)

۸۵.....	مقدمه.....
۸۷.....	فصل یکم: دعا و نیایش.....
۸۷.....	۱. نزدیک‌ترین‌ها به انسان.....
۸۸.....	۲. خدا، اجابت‌کننده دعا.....
۹۱.....	۳. ارتباط با خدا در لحظه‌لحظه زندگی.....
۹۳.....	۴. پرهیز از غفلت و تکبر به‌هنگام ذکر و عبادت.....
۹۴.....	یک. تسلط شیطان بر انسان.....
۹۶.....	دو. زندگی سخت در دنیا و ناینایی در آخرت.....
۹۷.....	۵. فراخوانی دعا و ضمانت اجابت آن.....
۹۹.....	۶. اجابت دعای مضطر.....

۱۰۱.....	فصل دوم: عبادت و پرستش
۱۰۱.....	۱. اهمیت نماز.....
۱۰۳.....	۲. فلسفه نماز.....
۱۰۵.....	۳. کیفیت یاد خدا.....
۱۰۷.....	۴. سرنوشت غفلت کنندگان از نماز.....
۱۰۸.....	۵. نماز شب و کمالات معنوی.....
۱۰۹.....	۶. نماز جمعه.....
۱۱۳.....	فصل سوم: تفسیر سوره حمد
۱۱۴.....	۱. گرامی ترین آیه.....
۱۱۶.....	۲. ستایش، ویژه پروردگار عالمیان.....
۱۱۹.....	۳. گستره رحمت الهی.....
۱۱۹.....	۴. مالک حقیقی قیامت.....
۱۲۰.....	۵. تنها معبود و یاریگر.....
۱۲۱.....	۶. درخواست هدایت به صراط مستقیم.....
۱۲۳.....	۷. برترین مصداق صراط مستقیم.....
۱۲۵.....	پژوهش و گزارش.....
۱۲۶.....	منابع پژوهش.....
۱۲۶.....	مقاله های پیشنهادی جهت مطالعه.....

بخش چهارم: روابط اجتماعی

(۱۴۶- ۱۲۷)

۱۲۹.....	مقدمه.....
۱۳۰.....	۱. اجتماع پایه زندگی انسانی.....
۱۳۲.....	۲. اصل عدالت اجتماعی.....
۱۳۴.....	۳. جامع ترین برنامه اجتماعی.....
۱۳۶.....	۴. همراهی با مؤمنان.....

فهرست مطالب □ ۱۱

۱۴۰.....	۵. نیکی به پدر و مادر.....
۱۴۲.....	۶. پایبندی به عهد و پیمان.....
۱۴۵.....	۷. نتیجه قطع پیوندها.....
۱۴۵.....	پژوهش و گزارش.....
۱۴۶.....	منابع پژوهش.....
۱۴۶.....	مقاله‌های پیشنهادی جهت مطالعه.....

بخش پنجم: روابط سیاسی

(۱۷۲ - ۱۴۷)

۱۴۹.....	مقدمه.....
۱۵۰.....	۱. اختصاص عزت به خدای سبحان.....
۱۵۱.....	۲. بی‌توجهی به قدرت اهل باطل.....
۱۵۳.....	۳. آمادگی دفاعی.....
۱۵۶.....	۴. مقابله به مثل با هرگونه تجاوزگری.....
۱۵۶.....	۵. اجتناب از پذیرش صلح ذلت‌بار.....
۱۵۸.....	۶. الزامات پیوند دوستی با دیگران.....
۱۵۸.....	یک. پرهیز از دوستی با دشمنان الهی.....
۱۶۲.....	دو. اجتناب از هم‌پیمانی با یهود و نصارا.....
۱۶۵.....	۷. منشأ دوستی اهل کتاب با کفار.....
۱۶۶.....	۸. لزوم وحدت و همدلی میان مسلمانان.....
۱۶۸.....	۹. شایعه‌پراکنی، ابزار ایجاد شکاف میان مسلمانان.....
۱۶۹.....	۱۰. تحقیق درباره اخبار منتشرشده از سوی فاسق.....
۱۷۰.....	۱۱. تحقیق درباره نادانستنی‌ها.....
۱۷۲.....	پژوهش و گزارش.....
۱۷۲.....	منابع پژوهش.....
۱۷۲.....	مقاله‌های پیشنهادی جهت مطالعه.....

بخش ششم: روابط اقتصادی

(۱۷۳-۲۰۲)

۱۷۵.....	مقدمه
۱۷۶.....	۱. خداوند، رازق همگان
۱۷۷.....	۲. خطوط اصلی اقتصاد اسلامی
۱۷۸.....	۳. کم‌فروشی عامل فساد
۱۷۹.....	۴. عاقبت کم‌فروشی
۱۸۳.....	۵. رباخواری
۱۸۴.....	۶. ارزشمندی سرمایه حلال
۱۸۶.....	۷. خمس، دستور مهم اسلامی
۱۸۸.....	۸. زکات عامل پاکی فرد و جامعه
۱۹۱.....	۹. انفاق
۱۹۲.....	یک. انفاق، نشانه ایمان
۱۹۴.....	دو. رعایت اعتدال در انفاق و بخشش
۱۹۵.....	سه. بهانه‌گیری کفار در انفاق
۱۹۷.....	۱۰. قرض الحسنه
۲۰۰.....	۱۱. وقف، عمارت ماندگار
۲۰۲.....	پژوهش و گزارش
۲۰۲.....	منابع پژوهش
۲۰۲.....	مقاله‌های پیشنهادی جهت مطالعه

منابع و مأخذ

(۲۰۳-۲۰۸)

پیشگفتار

قرآن کریم پیام آسمانی خدای متعال به آخرین فرستاده خویش حضرت محمد ﷺ است که برای هدایت انسان و رساندن او به سعادت نازل شد. پیامبر اکرم ﷺ نخستین مفسر آیات قرآن است و در مرحله بعد این وظیفه به دوازده جانشین شایسته آن حضرت رسید تا راهنمای مردم باشند. خدای متعال در این کتاب جاویدان، در همه عرصه‌های زندگی فردی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و ... برای انسان برنامه ارائه نموده است.

درس تفسیر موضوعی قرآن کریم از جمله دروس معارف اسلامی دانشگاه‌هاست که در مقطع کارشناسی همه رشته‌ها به ارزش دو واحد ارائه می‌گردد. نویسنده در این کتاب بر آن است تا با بهره‌گیری از تفاسیر ارزشمند معاصر همچون *تفسیر المیزان* علامه طباطبایی و به ویژه *تفسیر نمونه* آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی و با نظر داشت نیاز دانشجویان، منتخبی از آیات نورانی قرآن کریم را متناسب با سرفصل هر بخش با تمرکز بر تفسیر آیات و پرهیز از گزافه‌نویسی و مباحث تخصصی که مورد نیاز عموم نیست، در اختیار استادان و دانشجویان محترم قرار دهد تا استادان ارجمند با تدبیر در آیات و ژرف‌نگری خویش در مباحث ارائه شده، بر محتوای کلاس خویش بیفزایند.

گرچه عنوان این درس «تفسیر موضوعی قرآن کریم» است، همان‌گونه که استادان محترم مستحضرنند، پرداختن به شیوه تفسیر موضوعی با توجه به موضوعات مختلف، در حد دو واحد درسی امکان‌پذیر نیست. از این رو در اثر حاضر تلاش شده است تا گزیده‌ای

از آیات نورانی قرآن کریم با توجه به نیاز دانشجویان، تکراری نبودن بحث در مقاطع پیشین تحصیلی و نیز سایر دروس معارف اسلامی، در قالب یک مقدمه و شش بخش سامان یابد.

عناوین بخش‌های شش‌گانه کتاب بدین ترتیب است: آیات منتخب: قرآن‌شناسی، سیمای انسان مؤمن و منافق، ارتباط انسان با خدا، روابط اجتماعی، روابط سیاسی و روابط اقتصادی.

با توجه به محدودیت زمانی ممکن است زمینه تدریس همه مباحث کتاب فراهم نباشد. از این رو می‌توان با برنامه‌ریزی مناسب، برخی از مطالبی را که به هر دلیل مورد نیاز مخاطبان نیست یا به نظر استاد به نحوی تکرار دروس دیگر است، از اولویت تدریس خارج نمود. در بخش پژوهش و گزارش، کوشش نویسنده بر آن است تا بخش دیگری از مباحث تفسیری که زمینه طرح آن در کتاب به دلیل حجیم شدن فراهم نیست، به دانشجویان واگذار گردد تا با مطالعه و پژوهش و ارائه گزارش به استاد بتوانند دانش خویش را درباره موضوع مورد بحث توسعه دهند. استادان ارجمند افزون بر پرسش‌ها و منابع هر بخش می‌توانند متناسب با اقتضات و نیازهای دانشجویان، پرسش‌ها و منابع دیگر به ویژه مقالات نشریات تفسیری را نیز ارائه دهند. البته بهتر است خود دانشجویان نیز در این خصوص به سایت‌های معتبر علمی مراجعه کنند. برای نمونه از طریق سایت نورمگز وابسته به مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی می‌توان به همه مجلات حوزه علوم اسلامی - اعم از پژوهشی، ترویجی و تخصصی - دسترسی پیدا نمود. همچنین از طریق «سامانه رتبه‌بندی نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری» می‌توان به صورت مستقیم به سامانه نشریات علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور دست یافت و مقالات را به رایگان دریافت کرد.

این اثر پس از نگارش، در سال تحصیلی ۹۸ - ۹۷ در پردیس فارابی دانشگاه تهران به صورت آزمایشی تدریس گردید و اکنون پس از انجام اصلاحات به جامعه قرآنی کشور تقدیم می‌گردد.

سزایمند است در این مجال از اساتید ارجمند جناب آقای دکتر مجید معارف، استاد گروه قرآن و حدیث دانشگاه تهران و حجج اسلام: دکتر عبدالله موحدی‌محب، دانشیار گروه معارف اسلامی دانشگاه کاشان؛ دکتر علی‌اصغر تجری، استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم، دکتر محمدتقی گل‌محمدی، استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه یزد و دکتر سید سعید روحانی مدیر امور پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی که با مطالعه این اثر نظرات بسیار ارزشمند خود را ارائه نمودند، سپاس‌گزاری کنم.

بی‌تردید اثر حاضر با تمام تلاشی که در نگارش آن صورت‌گرفته، خالی از نقص و کاستی نیست. از این‌روی امیدوارم خوانندگان محترم به‌ویژه استادان، صاحب‌نظران و دانشجویان ارجمند با ارسال دیدگاه‌های سودمند خود به نشانی kamali@maaref.ac.ir مرا در غنا بخشیدن به این اثر یاری رسانند.

وآخر دعوانا ﴿أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

علیرضا کمالی، تابستان ۱۳۹۹

